

Gospodarski List.

S PODOBAMI.

Glasiló c. kr. kmetijskega društva v Gorici.

Ureduje : vodja E. Kramer

„Gospodarski List“ izhajá kot priloga „Soče“ dvakrat na mesec in sicer vsak drugi petek. Udje c. kr. kmetijskega društva in naročniki „Soče“ dobivajo list brezplačno ; drugače pa stane list na leto 1 gold. 20 kr. — Naročnina naj se pošilja c. kr. kmetijskemu društvu, dopisi pa vodstvu deželne kmetijske šole v Gorici. — Rokopisi se ne vračajo.

Štev. 13.

V Gorici, 15. Julija 1887.

Leto VII.

O K R M I. *)

„Krava pri gobcu molze,“ pravi star pregovor; ker je krma glavni pogoj živinoreje, hočemo najprvo govoriti o njej. Torej kaj je krma ?

Vse one raznovrstne rastline in rastlinske dele, kakor tudi nekatere živalske tvarine (na primer : mleko), katere sploh živini v živež pokladamo, imenujemo „krmo“ ali „pičo“.

Vsaka krma je z raznih tvarin. Te tvarine, ako jih živina povžije, raztopé se in pretvarjajo v želodcu ter razstopljene polagoma skozi črevo prestopajo v kri in tako pomnožujejo kri, katera vse truplo redi. Torej imenujemo vse take tvarine „redilne“ tvarine. Živina vseh povžitih tvarin enakomerno ne prebavlja, nekatere hitreje, druge počasneje, nekaterih pa še celo nič. Prebavljene, to je, v želodcu razstopljene in pretvorjene tvarine prestopajo potem v kri in sicer jedne hitreje, druge počasneje. Tiste tvarine, katere živina najhitreje prebavlja in katere potem najhitreje prestopajo v kri, da redijo živalsko telo, so torej največje vrednosti, katero redilno vrednost imenujemo. Da nam bo-le jasno, katere tvarine redilnim prištevamo, vprašajmo :

Kateri so glavni sestavni deli rastline ?

Vsaka rastlina ima v sebi več ali manj vode. Ako tako rastlino posušimo pri 80 R., izhlapi iz nje voda in ostanejo nam vse druge suhe tvarine. Ako jih zažgemo, zgori jih nekoliko, to je : one se zvežejo s kislecem, ki se nahaja v zraku ter ubežijo kot dim v zrak, druge nam pa ostanejo kot pepel.

Pepel imenujemo tudi mineralne tvarine, one, katere so zgorele, pa organske.

Če gorljive rastlinske tvarine preiščemo, nam je jasno, da so sestavljene s kisleca, ogljenca, dušca

in vodenca, ali pa samo s kisleca, ogljenca in vodenca, torej brez dušca.

V prvo vrsto, to je mej tiste, katere imajo dušca v sebi, prištevamo „rastlinske beljakovine“ in nekatere druge ne še popolnoma poznane tvarine ; v drugo vrsto tvarin, to je onih, ki nimajo dušca, pa spadajo, olesenina, rastlinska tolšča in takozvani ogljenčevi hidrati, kakor skrob, sladkor, gumi itd.

Razen teh tvarin nahaja se v rastlinah listno zelenilo, (klorofil) to je ono barvilo, ki daje rastlinam zeleno barvo, nadalje vosek, rastlinske kisline itd. Teh tvarin je pa v rastlinah le malo, ter tudi nimajo posebne redilne vrednosti.

Torej so glavni sestavni deli rastlin :

1. Voda ;
2. Beljakovine ;
3. Olesenina (katera je s celuloze in lignina) ;
4. Rastlinska tolšča ;
5. Ogljenčevi hidrati, to je : skrob in sladkor ;
6. Mineralne tvarine, (pepel) kakor : kali, natron, apnenik, magnezija, železo, žvepljena, fosforova in kremenčeva kislina.

Te tvarine v posameznih rastlinskih delih niso enakomerno razdeljene. Največ vode je primeroma v svežem listju, v bilkah in v korenstvu ; manj v semenu (zrnju). Olesenine je največ v steblih, in sicer tem več, čim starejša je rastlina. Zatorej je rastlina. Zatorej je v slami največ olesenine.

Beljakovine je mnogo v zrnju, bodisi v žitnem, bodisi v sočivnem, in tudi v vsakem drugem.

Rastlinske tolšče je tudi mnogo v nekaterem zrnju, na primer v lanenem, razen tega je pa tudi v drugih delih razdeljena.

Ogljenčevih hidratov (skroba in sladorja) je pri nekaterih rastlinah v korenkah, na primer : v sladorni pesi, v krompirju itd., pri drugih rastlinah se pa nahaja tudi v zrnju, takó na pr. : v rižu, v koruzi in drugem. Po malem so pa ogljenčevi hidrati razdeljeni tudi v listju, v pecljih in steblih.

Kalija in fosforove kisline je največ v zrnju.

Po Kramer-jevem „Kmetijskem berilu.“

O redilni vrednosti krme.

Iz povžite krme prebavi živina le nekoliko redilnih tvarin, katere polagoma pridejo v kri, iz katere nastane potem meso, loj, kosti, mleko itd.; neprebavljene tvarine pa gredo kot živinski odpadki iz živinskega telesa. Ona krma, od katere živina največ redilnih tvarin prebavlja, ima največjo redilno vrednost; kajti čim več živina prebavlja, tem hitreje se nadomešča kri, katero potrebuje živinsko truplo v svojo rast in v življenje.

Živina ne prebavlja samo jedne ali druge redilne tvarine, ampak vselej v zvezi z drugimi.

Prebavljivost redilnih tvarin pa ni le odvisna od njih množine, ki se v krmi nahaja, ampak posebno od tega, v kaki razmeri se posamične redilne tvarine v krmi nahajajo.

Ako živino preobilno z dobro krmo hranimo, potem ona prebavlja samo lahko prebavljive tvarine, druge, teže prebavljive tvarine, pa neprebavljene v odpadkih izmeče.

Najvažnejša redilna tvarina so *beljakovine*; kajti z njih je z večine sestavljeno živalsko telo, torej jih tudi mnogo potrebuje v svoj obstanek in v rast.

In reči smemo, da je krma tem večje vrednosti, čim več ima beljakovine.

Živina pa vseh beljakovin, ki se v krmi nahajajo, ne prebavi, ampak le nekoliko odstotkov. Zelo lahko je prebavljiva beljakovina lanenih preš, katerih prebavi 86 %.

Takisto je tudi beljakovina v grabu, koruzi, bobu, v sveži lucerni, repi, in detelji lahko prebavljiva.

Beljakovine v senu prebavi živina kakih 6 % v slami pa 25 do 30 %.

(Dalje prihodnjič).

Delovanje komisije za pogozdenje

Krasa leta 1886.

(Konec.)

Uže koncem leta 1885 je bil pogozdovalni kataster ustanovljen za 42 občin in sicer je bilo določenih za pogozdenje 6919 oralov ali 3981 $\frac{1}{2}$ hekt. zemljišč. Ker so dotični sklepi uže zadobili pravno moč, imela je komisija obširno polje za razvoj svoje delavnosti. Pri vsem tem pa je skrbela, da je to polje tudi v lanskem letu le še bolj razširila.

Akopram je morala poprej marsikaj priskrbeti in je bila tudi z drugimi opravi obložena, ustanovila je pogozdovalni kataster še za drugih 19 občin pritegnivši vanj 326 parcel in parcelnih delov sé skupnim površjem 2541 oralov 530 $\square$ seženjev, ali 1462 $\frac{1}{2}$ ha. Dotični njeni sklepi so se naznanili 177 strankam.

Mej drugim je nameravala komisija ustanoviti pogozdovalni kataster tudi za Štanjelsko katast. ob-

čino; toda ker se je men-nje njenih udov o tej zadevi cepilo, hoče stvar še enkrat na lici kraja pregledati.

Od poprej omenjenih zemljišč je bilo že koncem leta 1886 na pravno veljaven način 1714 oralov. 1322 $\square$ seženjev ali 986.8 ha, torej 68 % v pogozdovalni kataster sprejetih; zaradi 734 oralov, 1568 $\square$ ali 422.9 ha pa so zadete stranke vložile pritožbe; pa tudi te so podane samo proti pogozdenji nekterih delov dotičnih površji.

Izmed prepirnih površji smo sprejeli med tem še okoli 120 ha. pravno veljavno v kataster.

Komisija je prav natančno pretehtala prošnje, ki so jih o tej zadevi podale občine in vasi Skrbina, Pliskovica, Voglje in Verhovlje v Sežanskem polit. okraji in obč. oddelek Lokvica v Goriškem okraji in reševaje jih se je kolikor mogoče ozirala na opravičene želje prosivcev.

Vsled nekterih rekurzov je komisija z ozirom na razloge, na ktere so se opirali, svoje sklepe zastran pogozdovalnega katastra tako spremenila, kakor so želele dotične občine in zasebne stranke; one rekurze, ktere ni spoznala za opravičene, predložila je visokemu c. kr. kmet. ministerstvu v višo razsodbo. Pri tem je komisija kolikor mogoče dogovorno ravnala sé strankami.

O zemljiščih, ki se imajo pogozditi v posameznih okrajih, je priskrbela zraven katastralnih izpisov tudi pregledne obrise.

Še preden je obveljala postava zastran pogozdenja Krasa, so posamezne občine na poziv polit. gosposke, da si ne prav voljno, priskrbovale izkopavanje potrebnih jam za nasajanje rastlin na lastne stroške; polit. gosposke pa so po gozdinarskem osebji izvrševale nasade ter so dotične stroške zalagale iz državnih podpor. Ta navada se sama po sebi priporoča, ker zlasti pri pogozdovanju Krasa zagotavlja uspeh zasadov, in k sreči se je zlasti v Sežanskem okraji tako vdomačila, da se bo večji del zasadov tudi znanprej brez posobnega pogajanja izvrševal po dosedanjem načinu. Sicer pa se komisija v svojih zahtevah, koliko jam se ima izkopati, previdno ozira na moči dotičnih občin in zato so se one do zdaj še vselej vdale njenim naročilom in nadejati se je, da se bodo tudi znanprej.

Najbrže bodo tudi zasebne stranke, če se jim dovoli primerna podpora, same pogozdile v to odločene prostore; kar navadno rajše store, kakor da bi na podlagi kake pogodbe prevzele tako zaveznost za daljšo dobo.

Z ozirom na to smemo računati, da bo komisija v sprijaznem sporazumljenji sé strankami še več let nadaljevala pogozdovanje, ne da bi morala v ta namen poprej posebne pogodbe sklepati z njimi. Na ta način pridobi s časom tudi tiste, kteri so do zdaj še odločno nasprotni vsakemu odstopu zemljišč za pogozdovanje, zlasti kedar se prepričajo po ugodnih uspehih.

Pri vsem tem je komisija v preteklem letu

nameravala doseči in je tudi dosegla posamezne poravnave.

Tako se je pogajala z občinami 1. Trzičem; 2. Zagrajami in Zdravščino v polit. okraji Gradiškem; 3. z občino Dornberg, 4. z občinskimi oddelki Rifenberške občine Skrbci, Hmeljaki, Vidmaršče Mesarji, Pedrovo, Tabor, Vas, Miklavi, Korp, Britof, Mantelovša, Cvetroč-Lojevi iz 5. s posameznimi posestniki od Hmeljakov, Lisjakov, in Beukotov v polit. okraji Goriškem; in 6. z 18 Nabrežinci v polit. okraji Sežanskem in dosegla je poravnavo z onimi od 1—5 za skupno površje 486,5 ha, z Nabrežinci pa ne, ker so zahtevali preveč odškodbe za svoja zemljišča.

Med letom so občine Komen, Gorjansko in St. Polaj podale prošnje, da bi se jim dovolilo kaj podpore za kopanje jam, a komisija jih ni uslišala.

V seji dne 13. februarja je sklenila komisija, da hoče v lastnem gospodarstvu izvršiti pogozdovanje tistih zemljišč, ktera leže ob železnični črti med Biviom in Trzičem in je vsled tega prosila c. kr. priv. južno železnično društvo, naj nakaže v ta namen dovoljeno vsoto 3700 gl. v 3 letnih rokih. Na to je društvo koj nakazalo prvo odplačilo v znesku 1240 gl.

Dalje je komisija naprosila vis. c. kr. kmetijsko ministerstvo, naj dovoli, da bodo proti komisijskim sklepom podani recurzi koleka prosti. Še drugo prošnjo je podala istemu ministerstvu, da bi se zemljišča, ktera se imajo na podlagi pogozdovalne postave pogozditi, oprostila zemljiščnega davka.

Komisija je sploh obrnila vso svojo skrb v to, da bi svojej važnej nalogi vsestransko zadostila v blagor deželi.

Občni zbor vinarskega društva.

V Štanjelu 10. t. m.

Občnega zbora vinarskega društva vdeležilo se je okoli 30 udov. Navzoč je bil tudi vodja g. Kramer. Društveno delovanje za tekoče leto priobčeno je v 1.-4. št. „Gospodarskega lista“. Odbor je imel potem še eno sejo 9. maja v Tomaji. Sklenil je odbor v teji seji počakati sé zidanjem društvene kleti do prihodnjega leta. A ker je namestništvo na dotično vlogo odgovorilo, da če se ne prične letos s zidanjem, izgubi društvo pravico do dovoljene podpore, za to odbor odstopi od svojega sklepa. V tej seji sklenil je odbor tudi uporabljati vsa sredstva priporočena od kmetijske družbe zoper bolezen „peronospora“. Ker se ta bolezen še ni pokazala letos, ni bilo treba rabiti do zdaj teh sredstev.

Dohodkov je imelo društvo v tem letu 943 gl. 54 kr. Stroškov 878 gl. 22 1/2 kr. Ostane tedaj gotovine 65 gl. 31 1/2 kr. Račun pregledali so 3 nadzorniki (M. Večerina, A. Štok in I. Kos). Ti poročajo zboru, da so računi v redu in na tej podlagi zbor račune potrdi.

Proračunjenih dohodkov za l. 1887-88 je: 730 gl. Zbor odloči 200 gl. za obdelovanje vinogradov, drugo svoto za nakup grozdja, odštevši poprejš redne stroške (obresti, davke itd.)

Obresti je društvo do zdaj plačevalo 40 gl. 92 kr. od 682 gl. Vinograde mora plačati do l. 1890. Odbor si je pa zdaj to svoto izposodil, od katere bo društvo plačevalo le 4 %. Društvo prihrani si tako na leto 13 gl. 6 1/2 kr. Zbor vzame to z radostjo na znanje in naloži predsedniku, naj to stvar uredi.

Načrt in proračun za društveno klet izdelal je c. kr. inženir g. Haller. Načrt g. Hallerja poslal je odbor kmetijski družbi v presojo. Pregledal ga je g. vitez Gasser. Dne 16. jun. bil je inženir g. Haller sam v Štanjelu in se izrekel, da po njegovem menenji bilo bi naj bolj primerno, če se zida klet tam, kjer krene cesta proti Komnu. Odbor priporoča, naj se ravna zbor po g. Hallerjevem nasvetu. Oporeka pa temu g. Štrekelj in nasvetuje prostor na severni strani Štanjela tik proti Gorici peljajoče ceste. Na Komenski cesti bi bila lega kleti prejšnja. G. vodja Kramer pa izjavi, da to brambo ne more nikakor škodovati, ker bo klet pod zemljo in okoli nasajena drevesa. Konečno je tudi vprašanje, kaj da vinu več škoduje burja ali jug. Za odborov predlog govori še A. Štok in J. Hočevnar. Štrekeljnov nasvet podpira g. Forčič. Pri glasovanju sprejme se odborov predlog z vsemi proti 4 glasi.

Zbor potrdi potem pogodbo z J. Švageljnom h. št. 28 iz Štanjela. Po tej pogodbi proda J. Švagelj svojo njivo p. št. 658 (410 □) za 300 gl. vinarskemu društvu. Predsedniku se naroči, naj prekrbi kupno pogodbo, naj se vsporazume s finančno prokuraturo in naj potem na javnej dražbi odda stavbo kleti.

M. Večerina vpraša, zakaj se prvo ne zida klet v Tomaji. Tajnik stvar razjasni, da je namreč v odloku c. kr. nemestništva jasno izrečeno, da se mora klet letos zidati in to v Štanjelu. V Tomaji ima društvo že klet v najemu za 6 let. Tudi sme društvo upati, ko dozida to klet, da zadobi dovoljno podporo tudi za klet v Tomaji.

Obdelovanje vinogradov izroči se gg. I. Fabianiju in A. Puppitu. Dogovorita naj se z vodstvom kmetijske šole, kake trte naj se letos nasade itd. Na Štrekeljnov vprašanje, kako so se obnesli nasadi v društvenih vinogradih, odgovori g. Fabiani, da v Tomaji prav dobro, v Kobdiljskem pa kaže lepo sosebno Seler in Rulandec.

G. Kramer obljubi, da pride o časi trgatve v Štanjel in Tomaj k prirejanji vina. V sporazumu z dvema možema naj odloči on kupno ceno grozdja. Vsled zborovega sklepa priredilo bo društvo vsako leto dvakrat razstavo vin; in sicer m. aprila belih, v dan občnega zbora pa črnih vin. Potrebno o tem naj ukrene odbor.

Županstvom naj odpošlje odbor vabila, naj blagovole pristopiti h kmetijski družbi. Letnina naj se plača iz občinske blagajnice. Kmetijska družba je

tako rekoč posredovalni organ med ljudstvom in vlado. Žalostno, da imajo vsi Goriški Slovenci le enega zastopnika v odboru prevažne te družbe.

Gg. grofu Coroniniju, baronu Conradu in vitezu Tonkliju izreče zbor zahvalo, ker so pripomogli k podpori in naroči predsedniku, naj jim izjavi v društvenem imenu zahvalo.

Isto tako izreče zbor društvenemu tajniku gosp. kaplanu Klobovsu zahvalo za njegov trud ter ga prosi, ker je nameraval uže večkrat ta posel odložiti, naj obdrži še naprej tajništvo; kajti znano je, da je gs. Klobovs duša vinarskemu društvu in ravno sedaj, ko se je pričelo razvijati, bila bi njegova odpoved velika zguba.

Predsedništvu zbor naroči odposlati cestnemu odboru prošnjo, naj namreč ta vzame grusč, ki se izkoplje pri zidanji hrama in si ga naj napelje za popravo ceste na klanci pod Štanjelom. Navzoči cestni odbornik g. Stemberger obljubi to prošnjo podpirati.

Zbor izvoli pregledovalce računov za l. 1887-88 gg. I. Hočevan, I. Žiberna, I. Vidmar. Ob 6. uri zaključí predsednik zborovanje.

Štev. 463.

Podpore mlekarskim zadrugam.

Iz zaloga, ki ga je vis. c. kr. kmetijsko ministerstvo blagohotno dovolilo v prosep mlekarstva in sirarstva gorske strani naše dežele, odmenilo je c. kr. kmetijsko društvo 200 gld. za podeljevanje podpor takim mlekarskim zadrugam, ktere so pravilno ustanovljene.

Zadruge, ktere bi vtegnile prositi podpore, naj natančno poročajo o svojem dosedanem delovanju o številu udov, o finančnem stanju, o hramih odmenjenih za zadružno rabo in o zadružnej opravi (orođji). Ob enem naj naznanijo, česa najbolj potrebujejo, da se bodo mogle čvrsto razvijati.

Dotične vloge naj se podajo do konca meseca avgusta slav. c. kr. okrajnemu glavarstvu s prošnjo, da jih blagovoli poslati podpisanemu društvu.

C. kr. kmetijsko društvo

V Gorici 10. julija 1887

predsednik

CORONINI.

Štev. 464.

RAZGLAS.

C. Kr. kmetijsko društvo je sklenilo v povzdigo deželne živinoreje nakupiti z denarno podporo visokega c. kr. kmetijskega ministerstva za leto

1887 nekoliko koroških bikov „Belanskega“ plemena (Möllthala), kteri se bodo oddali v politiskem okraji Tolminskem, v sodnijskem okraji Kanalskem in v nekaterih drugih gorskih občinah politiskega okraja Goriške okolice“.

Prošnje za bika naj se do 15. avgusta t. l. po dotičnih županstvih določijo podpisanemu društvu. Živinorejci, kojih prošnje se uslišijo, bodo morali, kedar prejmejo bika, zavezati se, da spolnijo vsa ona pravila in one pogoje, ki se nahajajo v pogodbi in dotično županstvo bo moralo poroštvo prevzeti za nje. — Slavna županstva vseh gorskih občin so uljudno naprošena, naj objavijo ta razglas in naj potem vestno poročajo o podanih prošnjah.

C. kr. kmetijsko društvo

V Gorici 12. julija 1887.

Predsednik

CORONINI.

Tržne cene

10. julija t. l. v Gorici.

	od gold.		do gold.	
Pšenica . . . . . 100 k.	10	20	10	40
Koruza . . . . . "	7	—	7	50
Rž . . . . . "	7	50	8	—
Ječmen . . . . . "	8	—	8	50
Fižol . . . . . "	10	—	12	—
Proso . . . . . "	7	50	8	—
Riž (fin) . . . . . "	22	—	23	50
Riž navaden . . . . . "	19	—	20	50
Riž indijsk . . . . . "	14	—	17	50
Seno . . . . . "	2	40	2	60
Slama . . . . . "	2	50	—	—
Češplje (goriške suhe) . . . . . "	15	—	20	—
Breskvice (suhe) . . . . . "	—	—	—	—
Fige (suhe) . . . . . "	—	—	—	—
Maslo (kuhano) . . . . . 1 k.	—	85	—	90
Maslo (surovo) . . . . . "	—	62	—	66
Sir (navaden) . . . . . "	—	60	—	—
Vino črno furlansko . . . . . 100 litrov	16	—	24	—
Vino črno kraško . . . . . "	20	—	36	—
Vino belo Dornber. . . . . "	16	—	24	—
Vino belo briško . . . . . "	17	—	22	—